

Minimal eftergift åt folkviljan

Det förslag till grundlagsändringar om folkomröstning som nu framlagts av konstitutionsutskottet har en lång förhistoria. Redan år 1848 beslöt riksdagen att begära en utredning rörande utvidgning av folkomröstningsinstitutet. Först år 1950 igångsatte regeringen denna utredning. Följden härav blev att utredningsförslaget inte kunde framläggas förrän år 1952, och man hänvisade härtill vid avvisandet av de vid 1952 års riksdag väckta förslagen. Efter en förnyad utredningsbegäran kom äntligen en ny proposition vid detta års riksdag, och denna proposition har i praktiskt taget oförändrad form tillstyrks av konstitutionsutskottets majoritet.

Den saktfärdiga behandlingen av saken beror uppenbarligen på att regeringen varit likgiltig eller kanske rättare ohägad för varje reform, och det förslag som nu kommer att antas innebär i själva verket att reformen görs så obetydlig som gärna är möjligt. Det är endast fråga om en utvidgning av den rådgivande folkomröstningen; någon avgörande folkomröstning vill man inte alls gå med på. Och även den förordade utvidgningen är minimal. Tidigare har en rådgivande folkomröstning kunnat komma till stånd blott genom beslut av kungl. maj:t och riksdagen; enligt förslaget, som kan grundlagsfästas först år 1957, skall sådan folkomröstning anställas om 50 ledamöter av första kammaren och 77 ledamöter av andra kammaren så begär. Så stränga villkor har knappast någonstades uppställts för anordnande av folkomröstning — och i de flesta länder är det dock en avgörande, icke en rådgivande omröstning som stadgats. Högers och folkpartiets reserver önskar med det största fog en jämkning av dessa villkor så att en framställning av 40 ledamöter i första kammaren och 60 ledamöter i den andra skulle vara tillräcklig.

Det viktigaste är dock att den ordinära, i främmande länder normala formen av folkomröstning, den avgörande, över huvud icke accepteras. Den rådgivande formen är närmast en konstitutionell kuriositet, som infördes i Sverige år 1922 på

grund av behovet av en folkomröstning rörande rusdrycksförbud. I detta speciella fall var den rådgivande omröstningen relativt lämplig. På många håll ansåg man att ett rusdrycksförbud inte borde införas annat än om en kvalificerad majoritet av befolkningen uttalade sig härför; ett förbud som stöddes blott av en knapp majoritet — kanske en majoritet övervägande bestående av kvinnor — kunde, sade man, sannolikt inte effektivt upprätthållas. När det gäller andra frågor ter det sig däremot i regel absurt att folkmajoritetens uppfattning inte skall bli bestämmande. Både i Schweiz och i Amerika — de länder där folkomröstningen blivit ojämförligt mest använd — har det nästan genomgående varit den avgörande eller decisiva formen som brukats.

En sådan avgörande folkomröstning har i skilda sammanhang föreslagits till införande av oppositionspartierna. Vid årets riksdag har detta icke skett direkt, men väl i den formen att man motionerat om en rådgivande folkomröstning rörande

införandet av en avgörande folkomröstning; till dessa motioner har högern och folkpartiet i konstitutionsutskottet anslutit sig. Det märkligaste och mest betecknande i hela den nuvarande situationen är att regeringspartierna avvisat även detta förslag. Detta sker praktiskt taget utan motivering; det talas blott om att "en dylik rådgivande folkomröstning icke bör komma till stånd". Frukta för folkviljan är flagrant och ostridig. Genom en rad opinionsundersökningar sedan åtskilliga år har klarlagts att en betydande majoritet av väljarna (majoriteten inom alla partier) önskar att folkomröstning i denna form skall införas. Regeringen vågar inte ens fråga väljarna till råds; den vet hurdant rådet skulle bli och anser tydligen att om rådet väl avgäves det skulle vara svårt eller omöjligt att inte följa det.

De som i anslutning till socialdemokraternas egna deklARATIONER arbetar för att folket i särskilt viktiga och omstridda frågor skall kunna erhålla beslutanderätt bör emellertid icke låta sig avskräckas av regeringens motstånd. De har folkopinionens stöd i själva folkomröstningsfrågan, och de kan utgå ifrån att i många fall folkomröstningarna skulle visa en annan mening bland folket än i riksdagen. Det är just detta som förklarar motståndets hårdhet; det är rädslan för folket som kommer socialdemokratin att svika sina en gång avgivna löften om vidgad folkstyrelse.

krig"; denna växelsång dominerade mötets första dag.

Med knapp majoritet segrade Wilson. Det var en märklig framgång med tanke på att demokraterna 1896, 1900, 1904, 1908 och 1912 stannat i klar minoritet. Wilson, som 1912 representerat en förmedlande linje, var nu vänsterns man (den trogna Södern följde dock partiet som vanligt).

På ett halvt år svängde stämningen om. Orsaken var den tyska politiken: det oinskränkta ubåtskriget i första rummet, men också sådana ting som avslöjandet av planen på att åt Mexiko skänka en rad amerikanska stater i händelse av krig. Under vända fann Wilson en intervention nödvändig, och det amerikanska folket följde honom. "Det tyska beslutet att spela på total seger eller total undergång tvang Wilson att avbryta de diplomatiska förbindelserna, att välja en politik av väpnad neutralitet och slutligen att begära en krigsförklaring — därför att amerikanska båtar sänktes och amerikanska medborgare dödades." I efterhand presenterades idéerna och de enskilda intressena — liksom "det nationella intresset" — som motiv. Tvånget till självförsvaret genom krig var den enkla och väsentliga orsaken.

HERBERT TINGSTEN

Visu 8-15/5